

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ІНТЕНЦІЇ ОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСТВА У ФІЛОСОФІЇ БОГДАНА ЦИМБАЛІСТОГО

Тетяна ГОНЧАРУК (ЧОЛАЧ), Надія ДЖУГЛА

УДК 130.2 : 316.7

Tetiana Honcharuk (Cholach), Nadiya Dzhugla
**ETHNOPSYCHOLOGICAL INTENTIONS OF COMPREHENSION
OF UKRAINIANS IN THE PHILOSOPHY OF BOHDAN TSYMBALISTYI**

Актуальність теми дослідження. Підвищений інтерес до етнопсихологічних проблем сьогодні, як відомо, пов'язаний зі змінами у соціально-політичній атмосфері сучасності та ідейною кризою, що її переживає українське суспільство у різних сферах і галузях повсякдення. Саме завдяки врахуванню в публічному управлінні психологічних особливостей українців відбувається процес поєднання традицій та інновацій, вітчизняного та іноземного досвіду державотворення. З цим, власне, й пов'язана значущість пропонованого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблеми. Ще донедавна всі феномени поведінки людей зводилися до прямого відображення економічної необхідності. Вперше вивчення особливостей окремих етнічних груп здійснювала школа психології народів у Німеччині в середині XIX ст. На думку її представників М. Лацаруса (1824–1903) та Г. Шпейтала (1823–1899) усі індивіди, які належать до одного загалу, вирізняються однаковим народним духом, тобто своєю психічною схожістю (самосвідомістю, етнічною ідентичністю). Водночас відомий німецький філософ І. Гердер (1744–1803) вивчав “дух народу” як щось безтілесне, не розрізняючи його з поняттям “душа народу” та “народний характер”. Душу він розглядав нарівні з іншими ознаками народу: мовою, звичаями, традиціями та ін., вважаючи, що її можна пізнати за допомогою усної народної творчості, де світ

фантазії якнайкраще відображає душевну організацію. Загалом цей мислитель підкреслював залежність психічних компонентів від клімату, ландшафту, способу життя, виховання, історії та суспільного устрою.

Г.В.Ф. Гегель (1770–1831) у праці “Феноменологія духу” зауважував, що “дух народу” задається надприродною силою і розкривається через суспільний розвиток, має певну визначеність, зумовлюється розвитком світового духу. Крім того, завдяки народному духу в кожного етносу з'являється власний світ, своя культура, релігія, звичаї, що й визначають своєрідний державний лад, закони, поведінку людей, їх долю та історію. Проявом абсолютного духу, який існує відокремлено від об'єктивної основи життя кожної спільності, на переконання цього генія філософської думки, є національний характер як соціальне явище, котре спричинене соціокультурними, природними і географічними чинниками й котре відрізняється від темпераменту, оскільки він пов'язаний із соціальною психікою народу, тоді як другий – із внутрішнім світом окремого індивіда. У цьому контексті він вивчав також характери європейських народів, наголошуючи не лише на їх відмінність, але й на схожість. Так, досліджуючи риси національного характеру виділяв здатність до інтелектуального сприймання світу, схильність до консерватизму та дотримання традицій. Сучасні ж дослідники більше схиля-

ються до того, що європейцям притаманний більше лібералізм, аніж консерватизм, до якого тяжіє східна світоглядна парадигма.

Велику увагу проблемі національного характеру приділив В. Вундт (1832–1920). У десяти томній праці “Психологія народів” він вказав на можливість існування національної психології як продовження та поглиблення індивідуальної психології, наголошуючи на тому, що психологія народів – це наука про душу конкретного народу, яка виявляється в мові, міфах, звичаях, етиці, моралі та релігії. Розвиваючи ці ідеї, професор Г. Шпет (1879–1937) вважав мову, міфи, науку та релігію продуктами культури, ставлення до яких відображають колективні переживання, котрі сьогодні називають ментальністю. Причому в ХХ ст. дослідження вказаного упредметнення здійснювалося переважно в рамках неофрейдизму та націології, де найбільше привертало увагу народів, котрі зазнавали національного гноблення і для яких актуальними було виявлення всіх чинників, що впливали на перебіг національно-визвольної боротьби. Намагаючись виявити умови, за яких можна досягти національної незалежності, і причини попередніх поразок, українські вчені також зверталися до проблематики українського менталітету і соціальної психіки. Спробуємо з’ясувати, як цю проблему розглядали в українській діаспорі в особі відомого дослідника *Богдана Цимбалістого* (1919–1991).

Отже, завданням даної статті є системний аналіз етнопсихологічних рис українців у філософських інтенціях українських діаспорних учених, зокрема Богдана Цимбалістого. Результати такого аналізу дозволять повніше осягнути проблемні питання сучасного українського національного характеру, визначити базові орієнтири та шляхи реформування українського суспільства, враховуючи ментальні особливості його народу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Довгий час, головню внаслідок певних історичних, політичних та ідеологічних причин, проблемі дослідження етнопсихологічних рис українців у вітчизняній науці не приділялось належної уваги. Тому природно, що значний внесок у її опрацювання здійснили у ХХ ст. представники української діаспори. Так, скажімо, Д. Чижевський (1894–1977), вивчаючи національний характер українців, зазначав, що до опису ознак-якостей національного типу можна йти трьома шляхами: перший – дос-

лідження народної творчості, другий – схарактеризування найбільш “блискучих” представників народу (тут мовиться як про такі психічні риси українця, як емоційність, сентименталізм, чутливість та ліризм, так і про його індивідуалізм і про прагнення до “свободи”, яке у певних випадках “веде до самоізолювання, до конфлікту з усім та усіма, до розкладання усякої життєвої форми” [16, с. 93]), нарешті, третій шлях – системний опис спільно життєвого плину повсякдення українців у його неспокої і рухливості, що, зі свого боку, сприяє здатності сприймати нове, створює передумови до психічної революції, тенденції до протиборства, руйнування. Загалом, на думку Д. Чижевського, на формування характеру української нації вирішально вплинули: а) степовий ландшафт, породжений морем, лісом, горами; б) християнство з його еллінізмом; в) відродження і бароко. Цим пояснюється та ейфорія, яка дуже швидко заволодіває українцями, гостинність і намагання бажане видавати за дійсне. Прагнення до імпульсивності приводить також до певної ілюзорної пишності, за якою часто немає достатнього підґрунтя. Така психологія у практичному вимірі діяльності породжує в українців “психологічний авантюризм”, що має місце в їх буденному житті та культурній творчості.

На перевагу емоційно-чуттєвого канону (східна парадигма) над логічно-раціональним (західна парадигма) у структурі провідних ознак українського менталітету вказують багато вітчизняних дослідників (М. Грушевський [2], О.А. Донченко та Ю.В. Романенко [3], О. Кульчицький [4], В. Липинський [5], Т.В. Гончарук, Н. Джугла [6], І.С. Старовойт [8], А.В. Фурман [11] та ін.). Емоційна вдача українців яскраво виражена в народному фольклорі, масовому образотворчому мистецтві, поезії, тобто в усіх сферах духовного життя соціуму, яке накладає відбиток не тільки на його культурно-побутову організацію, а й на суспільно-політичну. Скажімо, визначальну роль емоційності в українському національному характері аргументував В. Липинський, зазначаючи, що перевага емоційності над раціонально-вольовими компонентами в українців є згубною для політики та й узагалі для суспільного життя, а її привабливий естетизм перетворився на безпорадність у соціальних питаннях, у державному будівництві. Водночас політично руйнівний, занадто чутливий темперамент у певних обставинах може стати і національно-творчою силою [5, с. 429]. Інший діаспорний учений О. Кульчицький у зв’язку з цим писав:

“На основі постійної прив’язаності до землі, життя у патріархальній общині... характеризуються почуттєвою близькістю, базованою на симпатіях, співчутванні, приязні і взаєморозумінні...” [4, с. 16]. Емоційність як глибинна психологічна характеристика, за словами І. Старовойта, властива всім слов’янським народам, хоча у кожного з них вона виявляється по-своєму [8, с. 128].

Етнографічні матеріали засвідчують, що перевага емоційного начала над холодно-розсудливим була примітною ознакою етнопсихічної організації ще давніх русинів. Вивчення текстів періоду Київської Русі показують, що князь думає насамперед серцем [6, с. 32]. М. Грушевський однією із істотних психологічних рис слов’ян вважає їх поетичність, музикальність. Привітності і щирості слов’ян “відповідали риси характеру – поетичного, веселого, схильного до розваг. Пісня і музика були нерозлучними супутниками усіх значних подій у житті наших предків” [2, с. 27]. Вивчаючи світогляд українського народу наприкінці XIX ст., Ф. Рильський відзначає поклоніння українців перед поезією “зовнішнього культу”, його вразливість перед поетичними образами релігійного життя і незначну схильність до абстракцій [7, с. 41–46]. Певна зневага праукраїнців до раціональної упорядкованості світу виражалася і в такій їхній психологічній рисі, як відсутність суспільної дисципліни (М. Грушевський). Причому таке переважання емоційного чинника над раціональним в ментальності українського етносу виявляється у специфічних формах і сьогодні.

Однією із особливостей суспільної свідомості посткомуністичної України є її яскраво виражена міфологічно-романтична природа. Виявляється це у тому, що відбувається реабілітація архетипових тем, нормативів і ритуалів, зокрема теми “боротьби”. Відмінність від минулого полягає лише в тому, що коли у більшовицькій ідеології боротьба означала боротьбу “за соціалізм”, “комуністичний рай”, “проти капіталізму”, то у свідомості націонал-демократів вона означає боротьбу проти тоталітаризму, бездуховності. Марксизм, котрий не забезпечив економічного процвітання і західного рівня життя, замінюється сьогодні відродженням християнської ідеології та іконології. Ісусу Христу як недавньому табу починають знову поклонятися, християнські святі та мученики замінюють героїв марксистської держави – “слуг народу”. У руслі усталеної за останні десятиріччя традиції вирішення своїх власних проблем перекладається

на когось іншого – переважно на Бога. І ця тенденція до міфологізації суспільного життя з рівня елітарного переростає у феномен масової свідомості. Щоденно відкриваються і через масмедіа розповсюджуються нові об’єкти культу для всього демосу. Головне вбачається в тому, щоб заступити некомпетентних, імморальних, нездатних та безчесних політиків минулого новими обдарованими, здібними, нібито щирими героями, найчастіш за все поетами, митцями, новими політиками. Варто зауважити, що створення нових міфологічних героїв властиве не тільки Україні, а й іншим посткомуністичним державам.

Сьогодні духовна ситуація ускладнюється і тим, що заперечення ідеології тоталітарного режиму з боку демократичних сил спрямоване на руйнацію всіх знань та досвіду, отриманих у тому попередньому – квазісоціалістичному – світі. Але оскільки одночасно не відбувається утвердження реально значимих позитивних цінностей, то це веде до втрати суспільством чинників самодетермінації. Цінності й настановлення, котрі визначали поступ тоталітарного суспільства, розмиваються і перестають бути засадовими опорами повсякденного життя. Проте на їх місце не висуваються інші, достатньо вагомі регулятивні смисли, котрі були б сприятливі для народу, спрямували його зусилля на досягнення соціально та культурно конструктивних ідеалів. Через зазначені обставини в демосі починає домінувати одна мета – вижити. Трагічна парадоксальність полягає в тому, що коли кожна особа ставить собі за мету вижити за будь-яку ціну, то тоді не виживає суспільство. Втрата останнім внутрішніх детермінант, як переконливо показав А. Тойнбі, є надламом цивілізації, що за певних умов може привести до її повного зникнення [10, с. 275–277].

У сьогочасній Україні найбільш впливовими формами суспільної свідомості є необільшовицька і націонал-демократична. Не дивлячись на діаметрально протилежні цілі, котрі переслідують кожна із них, вони співпадають в одній істотній площині: і перший, і другий тип свідомості виявляються як емоційний, міфологічно-утопічний світогляд, а не як раціоналістичний, інтелектоємний. Не дивно, що необільшовицька і демократична моделі світобачення оцінюють світ за однією і тією ж схемою. Для кожної з них характерне творення словесно-міфологічних конструкцій, у яких реальність і вимисел зливаються у згустки магічного символізму. Ці магічні символи претендують на підпорядкування реальності і

часто продукують ілюзію того, що їх закони сильніші за закони реального світу. Останній є недосконалим, спотвореним, а тому його можна і потрібно підкорити, переробити згідно з планом (необільшовизм) або ж національною ідеєю (націонал-демократизм), тобто поставити символ над життям як над чимось нікчемним, таким, що не має самоцінності. У свідомості і необільшовизму, і націонал-демократизму реальне життя перетворюється в фантом, ілюзію, а міфологічна символіка, ілюзія набуває атрибутів трансцендентності, всеохватної сили.

У сфері політичної діяльності в націонал-демократичному русі домінує цілком законотвірне й омріяне для більшості населення нестримне бажання знищити будь-які залишки тоталітарної держави і побудувати демократичне суспільство. Але й тут емоційний характер демократичної свідомості виявляється дуже чітко. Уявляється, що нова державність повинна бути створена негайно і тільки в такій формі, як це вимальовується саме цій свідомості. Думки всіх інших верств населення, політичних сил або не приймаються до уваги, або ж оцінюються як ворожі. Традиційна утопічна надія на всемогутність національної ідеї виявляється у політичній сфері, мабуть, найвишукліше: з погляду націонал-демократів досить проголосити ідеалом національно процвітаючу демократичну Україну, і люди забудуть про всі інші земні потреби й почнуть натхненно будувати таку державу. Лідери цього політичного табору бачать себе месіями, спасителями нації. Реальний процес розбудови національної державності, котрий (як підкреслює Богдан Цимбалістий) буде далеко не простим, тривалим і потребуватиме серйозних корекцій ідеальних конструкцій на кожному поворотному етапі, ними просто-напросто не досягається. Життя повинно бути підігнане під ідеологема. Якщо ж цього не вдається зробити, то провина покладається виключно на партократів, але аж ніяк не на авторів міфологічних проєктів. Про корекцію ілюзорних ідей питання навіть не ставиться. Думка про те, що справжня демократична держава ґрунтується не на підпорядкуванні її громадян нав'язаним зверху доктринам, а на вільному виборі вільних людей, є принципово чужою як для необільшовиків, так і для націонал-демократів. І перші, і другі виходять із насильницької засади-позиції: коли люди добровільно не хочуть йти до щастя, то їх потрібно змусити це робити.

Більшовизм і націонал-демократизм у зазначеному питанні дотримуються тотожних

позицій. Цю рису націоналізму виокремив ще в довоєнні роки один із його ідеологів Д. Ткачук, який указував, що “український націоналізм підходить до поняття тоталітарного руху; він прагнув охопити впливом усе життя українського народу в усіх його виявах. Націоналізм організує націю на підставі свого власного світогляду, щоб у такий спосіб дати нації силу, в тяжкій боротьбі вибороти собі свободу...” [9, с. 13–14]. У посткомуністичній Україні націонал-демократизм намагається виконувати таку ж саму функцію. І внаслідок цього, як слушно зауважує Є. Бистрицький, “нові провідники національної ідеології використовують ту саму політику тотального втручання у життя людей, на загальні методи якої спиралася доктрина наукового комунізму” [1, с. 32]. Зазначимо, що прояви елементів тоталітаризму в демократичній свідомості є не чимось випадковим, а зумовлені її вихідними засадами. Річ у тім, що у націоналізмі ідеї, догми є більш цінними порівняно з емпірикою життям, вони постають святинами, які не можна переглянути, тоді як реальному життю конкретних людей надається другорядне значення. І коли люди не підпорядковуються ідеалам, то потрібно, як уявляється, використати всі відомі і наявні засоби для перетворення їхнього повсякдення відповідно до догматичних канонів.

Для обох виокремлених типів свідомості властивим є і втеча від аналізу справжнього життя і підміна його вимислом. Тут діє катехизисна логіка, яка пов'язує бажаним (а не справжнім) чином псевдотеоретичні конструкції з реальністю і насаджує їх у свідомість інших людей. Структура думки в цих типах свідомості абсолютно ідентична й організується за таким зразком. Чому йде розлад економіки в Україні? Тому що при владі залишилися партократи, колишня номенклатура. Тут навіть не ставиться питання про те, щоб вивчати економічну ситуацію, або бодай ті реальні чинники, котрі згубно впливають на виробництво.

Домінування емоційно-почуттєвих чинників над раціональними чітко виявляється в політичній сфері. Для української політики минулого і сучасного характерна багатоманітність глобальних проєктів різної спрямованості, що мають за мету перетворення вітчизняної дійсності в цілому, або ж, що буває значно рідше, реформацію її окремих ділянок. Проте переважна більшість цих проєктів мають такий зміст, що реалізувати їх принципово неможливо. Більше того, їх відірваність від

реалій життя настільки глибока, що питання про практичне втілення майже не постає. Мистецтво перекладу політичних програм, планів, цілей у практичні реальні дії, прогнозування наслідків тих рішень і дій, які приймаються, – традиційно слабке місце української політики. А це і є свідомою її недостатньою раціональністю.

Б. Цимбалістий також звернувся до переосмислення проблемного поля ментальності. Він запропонував власний метод дослідження української ментальності – метод соціально-культурної антропології. Основна увага в ньому зосереджується на визначенні культури в антропологічному сенсі, котра воедино поєднує спільні норми і форми реакції окремої етної групи на зовнішні та внутрішні виклики. Саме цей метод дозволяє, на думку філософа, охопити весь процес формування національного характеру від початкових етапів його формування до форм його повноцінного існування, допомагає з'ясувати, як передаються риси характеру із покоління в покоління, науково дослідити національну психіку, відкрити перспективи свідомого впливу на зміну національного характеру чи на збереження деяких його ознак. Наслідуючи З. Фрейда, він доводив, що вплив культури на індивідуальний характер, на ментальність, на вдачу людини відбувається у її ранні роки через родину, що відтворює культурне середовище етної групи. Звідси природно, що те, що є спільним у способі родинного виховання, і формує певні риси національного характеру.

Як і О. Кульчицький, Б. Цимбалістий переконує у тому, що на становлення національного характеру впливають такі чинники, як історичні, біологічні, геопсихічні, культурно-моральні та глибинно-психологічні. Але при цьому він наголошує на тому, що у такому трактуванні “всі фактори діють як якийсь фатум; одиниця є тільки пасивним рецептором їх впливання. Одні з них незмінні (географічне положення, клімат), інші змінюються дуже поволі і лише релятивно (історична доля, соціальна структура та ін.). Виходило б, що вдача і ментальність народу змінюються в дуже повільному ритмі. Але спостереження доводять, що, крім відносно сталих рис у вдачі українців, є такі, що виступають лише у якийсь історичний період” [13, с. 30].

Отже, головна роль у формуванні менталітету в українців, за Б. Цимбалістим, належить соціально-культурним факторам, оскільки сама культура твориться на основі природних даних людини. Вона є її продуктом, маркером

природних нахилів. Фактично, між людиною і культурою існує взаємозв'язок: з одного боку, природа людини ставить межі і визначає форми культури, з іншого – культура впливає і регулює біосоціальні процеси. Звідси зрозуміло, що детально вивчити менталітет українців можна лише шляхом скрупульозного аналізу структури родинного життя народу. Такий аналіз привів дослідника до думки, що особливу роль у буднях українських родин відіграє *жінка-мати*. Такий стан філософ пояснює особливим “типом нашої суспільності і нашої культури” [13, с. 37]. Навіть Україна найчастіше виступає під цим символом, як “Україна-Мати”, “Ненька-Україна”, що виражає характер патріотизму-відданості дітей матері.

Б. Цимбалістий, досліджуючи менталітет українців, наголошував на тому, що негативні компоненти їх характеру пов'язані із тривалим поневоленням України, із чужою владою. І якщо українець і підкорявся, то лише через страх, а не через бажання. Доки влада в Україні була чужою, до того часу виправданим був бунт проти неї. Коли ж деспотична влада змінювалась, тоді найчастіше в Україні наставала анархія, або ж українці не бажали відновлювати над собою владу, оскільки вона асоціювалась в них із постійним насильством, страхом. Через це найкраще для етнічного українця, коли кожен сам по собі буде паном і всі між собою будуть рівними. У такій ситуації рівності не можна допустити, щоб хтось став вище. Через це істотною рисою українців є “анархічність української вдачі”, тому українцям тяжко встановити свою владу, а ще важче її втримати.

Ще на деякі негативні компоненти характеру українців вказував Б. Цимбалістий, а саме на відсутність у багатьох демократизму та рис, обов'язкових для державотворчого процесу, зокрема пошани до авторитету, почуття відповідальності, моральної відваги та справедливості, толерантності, “духу спільноти” та ін. Через мізерність зазначених ознак українські політичні середовища не мають взаємного світорозуміння, пошани й довіри до себе, не здатні діяти спільно, навіть ворожість до окупантів набуває форми ненависті та агресивності проти своїх, а віра в національну спроможність рятує окремих українців від цієї вади. До цього треба додати “брак єдності у наших змаганнях, внутрішні суперечки і чвари, взаємне побороювання, що виснажують національний організм, роблячи його нездатним до виконання важливих завдань” [15, с. 59]. Сюди ж, на переконання мислителя, слід віднести “параноїдне думання” українців.

Свідомість “параноїда” завжди хитка і догматична. У такої людини забагато страху перед несподіваним, його “Я” відчувається ослабленим, щоб дати собі раду з тимчасовим станом непевності й дезорієнтації, що їх приносить кожна несподіванка [12, с. 18]. Причому “параноїдний” тип стає небезпечним, коли його агресивність оприявнюється на ділі, особливо коли вона спрямована на внутрішні українські взаємостосунки. Одним із проявів указаної параноїдальності є масове переконання в тому, що основна причина політичних негараздів українців полягає в існуванні змови “проти українських самостійницьких змагань”.

Одночасно окремі українці-інтелектуали були наснажені сьогодні поширеною ідеєю: оскільки Україна посідає у світі центральне місце, то вона повинна врятувати Європу і світ від світової загрози, яка йде від Москви, вона єдина може встановити тривалий мир на європейському континенті. Сьогодні ми, враховуючи ситуацію на сході України, де українці дійсно стримують своєю мужністю і патріотизмом російську навалу, ще і ще раз переконуємося у правдивості цієї світоглядної позиції.

Богдан Цимбалістий також вірив, що після тривалої неволі Україна воскресне. Це обов’язково відбудеться як нагорода за всі страждання і терпіння українського народу. І це воскресіння він порівнював із воскресінням Ісуса Христа... Воднораз розумів, що таке воскресіння не прийде саме собою, його потрібно вибороти. Для цього, по-перше, кожний громадський, політичний і культурний діяч має критично поставитися до наслідків своїх рішень, оскільки кожна дія і кожне рішення впливають на розвиток майбутніх подій; по-друге, треба перестати всіх міряти одною міркою; по-третє, навчитися поважати і своє і чуже; по-четверте, в українській політиці покликані мирно співіснувати як влада, так і опозиція, тому що всіх їх об’єднують єдині національні інтереси, по-п’яте, потрібно відкинути агресивність, взаємну ненависть, звинувачення, підозри, розбрат. Особливу роль Б. Цимбалістий приділяв тому, що в українців не виробилася вдача шанувати закони, а це “важлива громадянська чеснота, без якої жодна демократична система не може існувати. Як наслідок довговікового поневолення, українці не мали нагоди виплекати її у собі. Адже як вони могли навчитися шанувати закони, коли ті закони були чужі, несправедливі для них. Вони були змушені лише бунтувати і відкидати їх” [14, с. 11].

ВИСНОВКИ

1. Українці, на думку Б. Цимбалістого, повинні врахувати всі нюанси, щоб стати політично зрілими громадянами, мають пройти духовне хрещення, після якого “старатимуться жити у згоді зі своєю вірою. Така самостійно здобута віра стає зобов’язувальною силою, стає центром думання і життя людини [15, с. 59].

2. Водночас мислитель застерігає українців, щоб вони не йшли за демагогами і не допускали їх до влади, оскільки це призведе народ до катастрофи. Потрібно навчитися розпізнавати справжніх національних лідерів і йти за ними. Тільки у цьому разі український народ зуміє вибороти незалежність і збудувати свою власну державу.

3. Вочевидь пророцтво Б. Цимбалістого збулося: сьогодні маємо свою незалежну Україну. Нам важко її розбудувати, оскільки немає у багатонаціональній нації належного досвіду жити незалежно, хоча здержавлене українство виростило до політичної нації. Виборовши 1991 року свободу, нині захищаємо її усіма силами, виявляючи свій національний характер через вияв милосердя, доброти, взаємодопомоги, благородства, готовності вистояти, патріотизму і жертвовності. Цей непростий етап у житті українського народу відвоюємо своєю свободою і станемо справжньою європейською державою та успішною нацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бистрицький Е.* Чому націоналізм не може бути наукою // Політична думка / Е. Бистрицький. – 1994. – №2. – С. 30–35.
2. *Грушевський М.С.* Очерк истории украинского народа / М. Грушевський. – К.: Либідь, 1990. – 397 с.
3. *Донченко Е. А.* Социетальная психика: [монография] / Елена Андреевна Донченко. – К.: Наукова думка, 1994. – 208 с.
4. *Кульчицький О.* Світовідчуття українців / О. Кульчицький // Українська душа. – Нью-Йорк–Торонто: Ключі, 1956. – С.13–25.
5. *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму: писані 1981-1926р. / В. Липинський. – Нью-Йорк: Булова, 1954. – 2-ге вид. – 470 с.
6. *Гончарук Т.В., Джугла Н.В.* Особливості української ментальності як основа національної самоідентифікації / Т.В. Гончарук, Н.В. Джугла // Наукові записки: серія “Філософія”. – Острог: В-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2011. – Випуск 8. – С. 28–36.
7. *Рыльський Ф.Р.* К Изучению украинского народного мировоззрения / Ф.Р. Рыльський // Українці:

народні вірування, повір'я, демонологія. – К.: Либідь, 1991. – С. 25–51.

8. Старовойт І.С. Західноєвропейська і українська ментальність. Компоративний аналіз // І. Старовойт. – Тернопіль: Вид. СМНВН “Діалог”, 1995. – 184 с.

9. Ткачук Д. Український націоналізм / Д. Ткачук. – 2-ге ви. – Прага: Накл. вид-ва “Пробосм”, 1941. – 15 с.

10. Тойнби А.Дж. Постигание истории / А.Дж. Тойнби. – М.: Прогресс, 1996. – 608 с.

11. Фурман А.В. Психокультура української ментальності : [монографія] / Анатолій В. Фурман. – Тернопіль: НДІ МЕВО, 2011. – 168 с.

12. Цимбалістий Б. Параноїдний стиль серед українців (Дещо про паталогію українського політичного думання) // Листи до приятеля / Б. Цимбалістий. – Нью-Йорк. – 1967. – Ч. 165–167. – С. 12–26.

13. Цимбалістий Б. Родина і душа народу / Б. Цимбалістий // Українська душа – Нью-Йорк, 1956. – С. 26–43.

14. Цимбалістий Б. Рух за патріархат і українська суспільність / Б. Цимбалістий. – Нью-Йорк, 1978. – 16 с.

15. Цимбалістий Б. Світла і тіні руху за патріархами // Матеріали Мирянських конгресів та З'їздів УПСО / Б. Цимбалістий. – Чикаго. – 1981. – Ч.1. – С. 51–70.

16. Чижевський Д. Українська філософія / Д. Чижевський // Філософські студії. – 1993. – №1. – С. 48–157.

REFERENCES

1. Bystrytskyi E. (1994) Chomu natsionalizm ne mozhe buty naukoiu // Politychna dumka, 2, 30-35 [in Ukrainian].

2. Grushevs'kij M.S. (1990) Ocherk istorii ukrainskogo naroda. M.Grushevs'kij.-K.: Libid', 397 [in Russian].

3. Donchenko E. A. (1994) Sotsyetalnaia psykhyka : [monohrafiya] / Elena Andreevna Donchenko. – K. : Naukova dumka, 208 [in Ukrainian].

4. Kulchyt'skiy O. (1956) Svitovidchuttia ukraintsi. *Ukrainska dusha*. - No.- York.-Toronto: Kliuchi, 13-25 [in Ukrainian].

5. Lypyn'skiy V. (1954) Lysty do brativ-khliborobiv. Pro ideiu i orhanizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu:pysani 1981-1926r. Niu-York: Bulova, 2-hevyd, 470 [in Ukrainian].

6. Honcharuk T., Dzhugla N. (2011) Osoblyvosti ukraïnskoyi mentalnosti yak osnova natsionalnoyi samoidentyfikatsiyi. – Naukovi zapysky : seriya “Filosofiya”. Ostroh: Vydavnytstvo natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiya”. – Vypusk 8, 28-36 [in Ukrainian].

7. Ryl'skij F.R. (1991) K Izucheniju ukrainskogo narodnogo mirovozzrenija // *Ukraïnci: narodni viruvannja, povir'ja, demonologija*.-K.: Libid', 25-51 [in Russian].

8. Starovoit I. S. (1995) Zakhidnoievropeiska i ukrainska mentalnist. Komporatyvnyi analiz Ternopil: Vydavnytstvo SMNVN “Dialoh”, 184 [in Ukrainian].

9. Tkachuk D. (1941) Ukrain'skiy natsionalizm / D. Tkachuk.-2-he vy.- Praha: Nakl vyd-va “Proboiem”, 15 [in Ukrainian].

10. Tojnbi A. Dzh. Postizhenie istorii. / A. Dzh. Tojnbi.- M.: Progress, 1996. – 608 s. [in Russian].

11. Furman A.V. (2011) Psykhokultura ukrainskoi mentalnosti : [monohrafiia] / Anatolii V. Furman. – Ternopil: NDI MEVO, 168 [in Ukrainian]. .

12. Tsymbalisty B. (1967) Paranoidnyi styl sered ukraintsi (Deshcho pro patalohiiu ukrainskoho

politychnoho dumannia) // Lysty do pryatelia.- No – York, 12-26 [in Ukrainian].

13. Tsymbalisty B. (1956) Rodyna i dusha narodu // *Ukrainska dusha*.- Niu-Iork, 26-43 [in Ukrainian].

14. Tsymbalisty B. (1978) Rukh za patriarkhat i ukrainska suspilnist. New-York, 16 [in Ukrainian].

15. Tsymbalisty B. (1981) Svitla i tini rukhu za patriarkhamy // *Materialy Myrianskykh konhresiv ta Zizdiv UPSO*. - Chykaho, 1, 51-70 [in Ukrainian].

16. Chyzev'skiy D. (1993) Ukrainska filosofiiia // *Filosofski studii*, 1, 48-157 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Гончарук (Чолач) Тетяна Вікторівна, Джугла Надія Володимирівна.

Етнопсихологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого.

Статтю присвячено філософській спадщині українського мислителя діаспори Б. Цимбалістого. Підвищений інтерес до його творчості пов'язаний зі змінами в соціально-політичній атмосфері сучасності та ідейною кризою, що її переживає українське суспільство у різних сферах і галузях сьогодні. Саме завдяки врахуванню в публічному управлінні психологічних особливостей українців, відбувається процес поєднання традицій та інновацій, вітчизняного та іноземного досвіду державотворення.

Особливе місце у статті надається осмисленню філософсько-антропологічних та етнопсихологічних поглядів ученого, його характеристики світоглядного менталітету українського народу. Наслідуючи З. Фрейда, Б. Цимбалістий доводив, що вплив культури на індивідуальний характер, на ментальність, на вдачу людини відбувається у її ранні роки через родину, що відтворює культурне середовище етногрупи. Те, що є спільним у способі родинного виховання, і формує певні риси національного характеру.

Вчений переконаний у тому, що, на формування національного характеру впливають такі чинники, як історичні, біологічні, геопсихічні, культурно-моральні та глибинно-психологічні. Але при цьому він наголошує на тому, що у такому трактуванні “всі фактори не діють як якийсь фатум; одиниця є тільки пасивним рецептором їх впливання. Одні з них незмінні (географічне положення, клімат), інші змінюються дуже поволі і лише релятивно (історична доля, соціальна структура та ін.)”.

Б. Цимбалістий у своїх дослідженнях застерігав українців не йти за демагогами і не допускати їх до влади, оскільки це призведе народ до катастрофи. Через те, на думку вченого, українському народу потрібно навчитися розпізнавати справжніх національних лідерів і йти за ними. Тільки в цьому разі він зуміє вибороти незалежність і збудувати свою власну державу.

Таким чином, системний аналіз етнопсихологічних рис українців у філософських інтенціях Б. Цимбалістого дозволить повніше осягнути проблемні питання сучасного національного характеру, визначити базові орієнтири та шляхи реформування українського суспільства, враховуючи ментальні особливості його народу.

Ключові слова: етнопсихологічні інтенції; національний характер; етнопсихологічні риси; суспільна

свідомість; ментальність; суспільно-культурна антропологія; державність.

ANNOTATION

Honcharuk (Cholach) Tetiana, Dzhugla Nadiya.

Ethnopsychological intentions of comprehension of Ukrainians in the philosophy of Bohdan Tsymbalistyi.

Following article is dedicated to philosophical heritage of Ukrainian thinker Bohdan Tsymbalistyi, who lived in expatriate community. The extra attention for his works is related with contemporary changes in social-political atmosphere of modernity and ideological crisis, which exists in Ukrainian society in different spheres and areas. A process of uniting traditions and innovations of domestic and foreign experience in state-creation appears thanks for taking into account psychological peculiarities of Ukrainians in public management.

The main place in this article is given to the comprehension of philosophically-anthropological and ethnopsychological views of this scientist, his characteristics of ideological mentality of the Ukrainian people. Following Sigmund Freud's views, Bohdan Tsymbalistyi proves the impact of culture on an individual character, on one's nature, which takes place in his/her youth through his/her family, which reproduces ethnic group's cultural environment. Those things, which are common in family upbringing way actually form some traits of national temper.

The scientist is sure, that national character forming is

influenced by historical, biological, geopsychic, cultural-moral and deep-psychological factors. But despite of that he emphasizes that "all factors act as some kind of fate; one is only a passive receptor for their effects. Some of them are constant (geographical location, climate), another ones change very slowly and relationally (historical destiny, social structure, etc.)".

B. Tsymbalistyi warned Ukrainians in his studies not to follow demagogues and did not allow them to govern, as this would lead the people to a disaster. Therefore, according to the scholar, Ukrainians need to learn how to recognize and follow the true national leaders. In this case only, Ukrainians will be able to win independence and build their own country.

Thus, systematic analysis of ethnopsychological features of Ukrainians in the philosophical intentions of B. Tsymbalistyi will allow us to comprehend the problematic issues of the contemporary Ukrainian national character more widely, to identify the basic guidelines and ways of reforming Ukrainian society, taking into account the mental peculiarities of his people.

Key words: *ethnopsychological intentions; national character; ethnopsychological features; public consciousness; mentality; socio-cultural anthropology; statehood.*

Надійшла до редакції 12.02.2018.

Підписана до друку 21.05.2018.

Бібліографічний опис для цитування:

Гончарук (Чолач) Т., Джугла Н. Етнопсихологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого / Тетяна Гончарук (Чолач), Надія Джугла // Психологія і суспільство. – 2018. – №1–2. – С. 155–162.